The Journal of Academic Social Science Studies
Yıl: 15 - Sayı: 91 , s. 173-188, Güz 2022

Tarihî Türk Lehçelerinde Çatı Eklerinin Üst Üste Gelişlerinde Sıra Dışı Kullanışlar Üzerine*

Doç. Dr. Selma Gülsevin
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-4466-8670
Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İzmir – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 07.07.2022
Kabul: 22.09.2022
On-line Yayın: 30.09.2022

Anahtar Kelimeler

Çatı Ekleri
Üst Üste Çatı,
Şekil Bilgisi
Türkiye Türkçesi
Tarihî Türk Lehçeleri

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:
http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.64476

Öz

Çatı, Türkiye Türkçesi gramerlerinde genellikle ek ile oluşturulan bir kategori olarak incelenmektedir. Çatı konusunun sadece morfolojiyle değil semantik ve sentaksla da ilgili olduğu aşikârdır. Bütün çalışmalarda bir fiilin hangi özelliklerinin çatı içerisinde değerlendirileceği aynı olmasa da birtakım ortak görüşler bulunmaktadır. Morfolojik açıdan değerlendirildiğinde, çatıyı oluşturan biçim birimler belirlidir. İfade etmek istediğimiz bilgi, duygu veya düşüncelere göre Türkçenin ifade olanakları ve kuralları çerçevesinde çatı ekleri üst üste getirilerek kullanılabilir. Türkiye Türkçesinin yazı dilinde, başka kelime yapma yollarında olduğu gibi hangi çatı eklerinin hangi sıralama ile üst üste getirilerek kullanılabileceğinin kuralları belirlidir. Ölçünlü Türkiye Türkçesinde çatı eklerinin üst üste kullanılmaları durumunda sıralanma kuralları bellidir. -(I)n- dönüşlülük ve -Iş- işteşlik ekleri dizilişte sadece ilk sırada olabilirler. -Il- edigenlik eki ise dizilişte sadece son sırada bulunabilir: *sev-in-*, *sev-in-dir-*, *sev-in-dir-il-*; *gör-üş-*, *gör-üş-tür-*, *gör-üş-tür-ül-*. Şu tür bir diziliş ölçünlü Türkiye Türkçesinde olmaz: sev-dir-in-, sev-in-iş-, gör-ül-üş- vb. Türkiye Türkçesinin yazı dilinde kullanılamayan veya çok sınırlı kullanımı bulunan üst üste çatı eki dizilişlerinin Türkiye Türkçesi ağızlarında, Türkçenin tarihî dönemlerinde veya çağdaş Türk lehçelerinde örnekleri bulunabilmektedir.

Bu makalede, Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılmayan veya çok az örneği bulunan üst üste çatı eki dizilişlerinin, Türkçenin tarihî dönemlerinde bulunan örnekleri dikkatlere sunulmaktatır. Örnek olarak: *kat-ıl-ış-* 'birbiriyle karışmak', *kuy-ul-uş-* '(sıvılar) dökülmek', *sev-(i)n-iş-* 'sevinmek, hep birlikte sevinmek', *in-dür-ün-il-* 'indirilmek', *çık-ar-ın-ıl-* 'çıkarılmak'.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Gülsevin, S. (2022). Tarihî Türk Lehçelerinde Çatı Eklerinin Üst Üste Gelişlerinde Sıra Dışı Kullanışlar Üzerine. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(91), 173-188.

The Journal of Academic Social Science Studies
Year: 15 - Number: 91 , p. 173-188, Autumn 2022

*On the Extraordinary Uses of Voice Suffixes in Historical Turkish Dialects**

Assoc. Prof. Dr. Selma Gülsevin
Dokuz Eylul University, Faculty of Literature, Department of Turkish Language and Literature, Izmir – TURKEY

Artcile History

Submitted: 07.07.2022
Accepted: 22.09.2022
Published Online: 30.09.2022

Keywords

Affixes
Superposition
Morphology
Turkey Turkish
Historical Turkish Dialects

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:
http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.64476

Abstract

Voice is examined as a category created with suffixes in Turkey Turkish grammars. It is obvious that the topic of voice is not only about morphology but also about semantics and syntax. Although it is not the same in all studies which features of a verb will be evaluated within the framework, there are some common views. When evaluated morphologically, the morphemes that make up the voice are specific. The suffixes can be used successively in accordance with the expression possibilities and rules of Turkish depending on the information, feelings or thoughts we want to express,. In the standard Turkish, the rules for using suffixes successively , the order of suffixes, are determined. In the standard Turkey Turkish, the ordering rules are clear when the suffixes are used successively. -(I)n- reflexive suffix and -Iş- collaborative suffix can only be in the first place in the sequence. The -Il- suffix can only be found in the last row in the order: *sev-in-, sev-in-dir-, sev-in-dir-il-; gör-üş-, gör-üş-tür-, gör-üş-tür-ül-*. Formations such as sev-dir-in-, sev-in-iş-, gör-ül-üş- etc. do not exist in the standard Turkey Turkish: Examples of suffix sequences that cannot be used in the standard Turkey Turkish or those which have very limited use can be found in Turkey Turkish dialects, historical periods of Turkish or contemporary Turkic dialects. In this article, examples of superposition suffixes, which are not used in the written language of Turkey Turkish or have very few examples, are presented in the historical periods of Turkish. For example: kat-ıl-ış- 'mixing with each other', kuy-ul-uş- '(liquids) spilling out', sev-(i)n-iş- 'to rejoice, to rejoice together', in-dür-ün- il- 'to be put down', çık-ar-ın-ıl- 'to be removed'.

1. ÇATI KAVRAMI

Çatı, en yaygın kabullere göre "*fiil kök veya gövdesinin, sözlük anlamında herhangi bir değişikliğe uğramadan fiilden fiil yapan belirli bazı eklerle genişletilerek cümledeki özne ve nesne ile olan bağlantısında uğradığı durum değişikliği*" olarak tanımlanır (Korkmaz, 2014: 495).

Çatı kavramının işlendiği çalışmalarda çatı kavramı, tek bir açıdan ve aynı bakış açısıyla değerlendirilmemiştir Kaynaklarda konunun farklı biçimde ve farklı ilişkiler açısından ele alındığı görülmektedir (Yılmaz, 2003).

Çatı konusunda söz konusu olan "geçişli ve geçişsiz" kavramlarının da çatı tasnifinin içinde ele alınıp alınamayacağı konusunda yaklaşımlar farklıdır. Bazı dil bilgisi çalışmalarında geçişlilik ve geçişsizlik çatı içinde değerlendirilirken (Bilgegil, 2009; Gencan, 1979; Ediskun, 2010; Korkmaz 2014), bazı çalışmalarda geçişlilik ve geçişşsizlik çatı olarak değerlendirilmez (Zülfikar, 1969; Ergin, 2009; Banguoğlu, 2004; Yücel, 2011)

Çatı olarak ele alınan temel kavramlar ve tanımları hakkında tam bir birlik olmamakla birlikte çatıyı ifade eden terimler ve oluşturuldukları biçimbirimleri genel hatlarıyla şu şekilde özetleyebiliriz:

1.1. Etken Çatı

Çatı eki almamış, kök veya gövde hâlindeki geçişli ya da geçişsiz bütün fiillerin etken çatıda olduğu kabul edilir. Etken çatıdaki bütün fiiller bir özneye gereksinim duyar. Başka bir deyişle, çatı eki almamış fiillerin bir öznesi olduğundan bu tür fiillere "etken" çatılı fiil denmektedir: *gel-, bırak-, gül-* vb.

1.2. Edilgen Çatı [-Il-, -In-]

Geçişli fiillere -Il- veya -(I)n- eki getirilerek oluşturulan çatıdır. Bu çatıyla cümledeki nesne sözde özne hâline getirilir: *döv-ül-, boz-ul-, koru-n- vb.*

Edilgenlik, özne-nesne-yüklem ilişkisine dayanmaktadır. Edilgen çatı, bir konuşmada işi yapan/eden değil de yüklemin yaptığı eylemden etkilenen varlık daha önemliyse, onu ön plana çıkarmak için kullanılır (Karabulut, 2011, s. 15). Nesnenin ön plana çıkarıldığı çatı edilgen çatıdır. Etken fiilin nesnesi, fiil edilgen çatıya dönüştürüldüğünde "(sözde) özne" olarak karşımıza çıkar. Fiildeki şahıs eki özneyi değil nesneyi gösterir (Bilgegil, 2009).

Edilgen çatının asıl eki -(I)l- olmasına rağmen bu ek ünlü ile ve 'l' ünsüzü ile biten fiillere gelmediği için, böyle durumlarda doğacak ses uyumsuzluğunu önlemek üzere, edilgenlik eki olarak -(I)n- şekli kullanılır*: al-ın-, başla-n-* vb. (Korkmaz, 2014: 500).

Ergin'e (2009: 204) göre, Türkçenin asli pasiflik ve meçhul eki -Il-'dır. -(I)n- şekli -(I)l- ekinin kullanılmadığı yerlerde kullanılmak için pasiflik biçiminde kullanılır. Dolayısı ile 'n'li şekil ayrı bir ek değil, -(I)l- ekinin bir varyantı sayılmalıdır.

1.3. Meçhul Çatı [-Il-, -In-]

Her ne kadar genellikle dilbilgisi kitaplarında 'Meçhul Çatı' şeklinde ayrı bir başlık açılmamış, bu çatıdaki fiiller edilgenlik kavramı içinde açıklanmışsa da (Gencan, 1979: 337; Ergin, 2009), Z. Korkmaz 'meçhul çatı (öznesiz çatı)' başlığı altında '*Öznesi belli olmayan bir çatı türü de meçhul çatıdır. Edilgen çatı'da özne aktif değil pasiftir. Meçhul çatı'da ise, özne gerçekten bilinmemektedir*.' (2014) şeklinde anlatmıştır.

Geçissiz fiillere -Il- veya -(I)n- ekleri getirilerek oluşturulan çatı meçhul çatıdır. Ekin kelimeye ekleniş şartı edilgenlikte olduğu gibidir. Edilgen çatı ile meçhul çatı arasındaki fark temelde ekin getirildiği fiil kök veya tabanının geçişli ya da geçişsiz olmasına dayanmaktadır. Edilgen çatılı fiillerin nesneden dönüşmüş (sözde) özneleri vardır; Meçhul çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde ise ne gerçek özne ne sözde özne ne de nesne bulunur: *var-ıl-, ağla-n- vb.*

1.4. Dönüşlü Çatı [-In-, -Il-]

Yapılan işin yapana döndüğünü, işin failin kendisine tesir ettiğini, öznenin işi kendi kendine, yalnız başına, bizzat ve adeta içten gelerek yaptığını gösteren çatıdır (Ercilasun, 1984, s. 21-26; Korkmaz,

2014: 503).

Dönüşlülük çatısı, genellikle -(I)n- eki ile kurulur: *giy-in-, süsle-n-, ara-n-, bak-ın-, boşa-n-, tanı-n-* vb. Belirli bir kurala bağlanmamakla birlikte, bazı hâllerde dönüşlülük çatısı için -(I)l- eki de kullanılır: *aç-ıl-, at-ıl-, dik-il-, dur-ul-* vb. (Korkmaz, 2014: 503).

1.5. Ettirgen Çatı [-DIr-, -Xr-, -(I)t-,]

Ettirgen çatı, genel olarak biri(leri)ne bir şeyi gönüllü olarak yaptırmayı, biri(leri)nin bir şey yapmasına yardım etmeyi, biri(leri)ne bir şeyi zorla yaptırmayı gösteren çatıdır (Kara: 2016).

-der-, -zir gibi eklerle yapılmış (emzir-, dönder-) nadir örnekleri bulunsa da geçişli fiillere -DIr-, -Xr-, -(I)t- ekleri getirilerek oluşturulur: *doy-ur-, al-dır--, iç-ir-,yıka-t- vb.*

Bir fiil ettirgen çatıya döndüğünde, işin yapılmasına katılan kişi sayısı artar.

1.6. Oldurgan Çatı [-DIr-, -Xr-, -(I)t-,]

Nesne alamayan fiillerin ek katkısıyla nesne alabilir hâle getirilmesiyle oluşturulmuş çatıdır (Yücel, 1999: 229).

Geçişsiz fiillere -DIr-, -Xr-, -(I)t- ekleri getirilerek oluşturulan çatıdır: *öl-dür-, çık-ar-, başla-t-, ağla-t-, kork-ut-*

Bazı gramerlerde bu yapılara "oldurgan çatı" adı verilirken, bazılarında ise yapı, ettirgenlik çatısı altında anlatılmıştır

1.7. İşteş Çatı [-(I)ş-]

Fiilin birden çok fail tarafından hep birlikte (ortaklaşa) veya karşılıklı yapıldığını gösteren çatıdır. Fiillere -(I)ş- eki getirilerek oluşturulur: *bak-ış-, döv-üş-, uç-uş-, böl-üş- vb.*

2. ÇATI EKLERİNİN ÜST ÜSTE KULLANILIŞ KURALLARI

Türkçenin zengin ifade gücü çatı eklerinin üst üste kullanılmasına imkân vermektedir. Bu üst üste kullanımlar dilin kurallarına bağlı olarak oluşturulmaktadır.

Türkiye Türkçesinin yazı dilinde bulunmayan veya yaygın olmayan bazı kullanımlar, Türkçenin tarihî dönemlerinde veya çağdaş Türk lehçeleri ve ağızlarında görülebilmektedir.

Örneğin, Türk dilinde -t- geçişli ettirgen eki ya ünlü ya da "rk" gibi iki ünsüzle biten fiilerden sonra kullanılır: *başla-t-, kana-t-; ürk-üt-* gibi. Karakalpak Türkçesinde de bu kullanımlar vardır: *ürkit-* 'korkutmak, ürkütmek', *antala-t-* 'mecbur etmek, zorlamak', *bayka-t-* 'uyarmak', *sana-t-* 'saydırmak'. Fakat Karakalpak Türkçesinde -Il- edigenlik ve -(I)n- dönüşlülük çatıları üzerine de -t- şekli gelmektedir: *diz-il-t-* 'bir sıraya koymak', *jet-il-t-* 'varmak, yetişmek'; *alda-n-t-* 'aldatmak', *alk-ın-t-* 'tüketmek, nefessiz bırakmak, heyecanlandırmak' gibi örneklerde ise ekin Türkiye Türkçesinde kullanılmayan dönüşlü gövdeler üzerinde de kullanıldığı görülebilmektedir (Sırtı, 2018: 102).

Çatı eklerinin üst üste kullanımı genel olarak özne ve nesne değişmelerini sağlamakta, bazen de anlamı pekiştirmektedir. Bu üst üste gelişler bazı kurallar çerçevesinde olmaktadır. Birden fazla çatı eki alan fiilin çatısını sondaki ek belirlemektedir. Dilbilgisi kitaplarının birçoğunda çatı eklerinin üst üste kullanılışları hakkında detaylı açıklamalar bulunmasa da bu konuda bazı çalışmalarda açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Z. Korkmaz ayrıca çatı eklerinin üst üste gelebilmeleri konusunda şu değerlendirmeleri de yapmıştır (2014: 514-515):

a. Dönüşlülük eki -(I)n-/-(U)n- ve –(I)ş-/-(U)ş- fiil kök ve gövdelerine yalnızca ilk çatı eki olarak gelebilir: gez-in-, giy-in-, taşı-n-, bak-ış-, kaç-ış-, vur-uş- gibi. Çatı ekleri ile genişletilmiş fiillere -(I)n-/-(U)n- ve -(I)ş/-(U)ş- ekleri getirilemez.

b. Çatı eklerinin üst üste gelme durumlarında, esas fiilin çatısı, sondaki çatı ekinin işlevi ile adlandırılır: gez-in-dir-il-, bak-ış-tır-ıl-, yüz-dür-t-ül- (edilgen çatı); al-ış-tır-t-, kalk-ın-dır-t-, geç-iş-tir-t- (ettirgen çatı) gibi.

c. Edilgenlik eki -(I)l-/-(U)l- fiil kök ve gövdelerine yalnızca son çatı eki olarak gelebilir. Kendinden sonra başka bir çatı eki alamaz.

ç. Ettirgenlik eki olan -DIr-/-DUr-, -(I)l-/-(U)l- edilgenlik eki dışında bütün çatı eklerinden sonra gelebilir. Ancak, kendinden sonra yalnız -(I)l-/-(U)l- eki kullanılabilir.

d. Bir fiilde -(I)n-/-(U)n- dönüşlülük eki ile -(I)ş-/-(U)ş- işteşlik eki yan yana bulunamaz.

e. Yerinde belirtildiği üzere, ettirgen çatı ekleri birbiri üstüne gelebilir: al-dır-t-, al-dır-t-tır-, geç-ir-t-tir-, gör-dür-t- gibi.

Korkmaz (2014: 513), fiil kök ve gövdelerine sadece ilk ek olarak gelebileceğini söylediği -(I)n-/-(U)n dönüşlülük ekinden sonra -(I)l-/(U)l- edilgenlik ekinin gelebileceğini, -(I)l-/-(U)l- ekinin geçişli ve geçişsiz fiillerden kurulan dönüşlü çatıyı edilgen veya meçhul çatıya çevirdiğini, ancak bu kullanılışın yaygın olmadığını söyler, *gör-ün-ül-, sev-in-il-, döv-ün-ül-, giy-in-il-* gibi örnekler verir.

Gülsevin (1998: 315-326) çatı eklerinin üst üste kullanılabilmesi üzerine hazırladığı bildirisinde bir fiilin üst üste en fazla beş çatı eki alabileceğini, bu eklerin hangi sırayla olabileceğini ayrıntılı olarak anlatmıştır. Bildiride üst üste gelebileceği gösterilen üst üste iki çatı eki içinde F- (I)n-Il- *(sev-in-il-, başla-n-ıl-)* yapısı da vardır. Her ne kadar -(I)n-Il- yapısı fiil kök ve gövdesi üzerine gelebilse de, her fiile eklenebildiğini söyleyemeyiz.

Bu durumda ölçünlü Türkiye Türkçesinde çatı eklerinin üst üste kullanılabilen yapıları şunlardır:

İki çatı eki üst üste:

-(I)n-Il-
-(I)n-dIr-
-(I)ş-Il-
-(I)ş-tIr-
-DIr-Il-
-DIr-t-

Üç çatı eki üst üste:

-(I)n-dIr-Il-
-(I)n-dIr-t-
-(I)ş-tIr-Il-
-(I)ş-tIr-t-

Dört çatı eki üst üste:

-(I)n-dIr-t-Il-
-(I)ş-tIr-t-Il-

Bu çalışmalardan ve tespitlerden şu ek dizilişlerinin ölçünlü Türkiye Türkçesinde **bulunmadığı** sonucuna varılabilir:

Eklerin Dizilişi	Kurala Aykırılık Sebebi
-(I)n -Iş-	Bu iki ek sıralaması nasıl olursa olsun üst üste gelmez, her ikisi de sadece ilk ek olabilir.
-(I)ş-In-	Bu iki ek sıralaması nasıl olursa olsun üst üste gelmez, her ikisi de sadece ilk ek olabilir.
-Il-Iş-	-Il- eki sadece sonda bulunabilir. -(I)ş- eki sadece ilk sırada olabilir.
-Ar-Iş-	-(I)ş- eki sadece ilk sırada olabilir.

-DIr-Iş-	-(I)ş- eki sadece ilk sırada olabilir.
-T-Iş-	-(I)ş- eki sadece ilk sırada olabilir.
-(I)l-In-	-(I)n- eki sadece ilk sırada olabilir.
-DIr-In-	-(I)n- eki sadece ilk sırada olabilir.
-DIr- In-Il-	-(I)n- eki sadece ilk sırada olabilir.
-Ar-In-Il-	-(I)n- eki sadece ilk sırada olabilir.
-T-In-Il-	-(I)n- eki sadece ilk sırada olabilir.

3. TÜRKİYE TÜRKÇESİ YAZI DİLİNDE KULLANILMAYIP TÜRKÇENİN TARİHÎ DÖNEMLERİNDE GÖRÜLEBİLEN ÜST ÜSTE KULLANIMLAR

Korkmaz ve Gülsevin'in çatıların üst üste kullanılışlarıyla ilgili olarak ortaya koydukları kurallar ve prensipler ölçünlü Türkiye Türkçesi ile ilgilidir.

Türkiye Türkçesinin yazı dilinde bulunmayan veya yaygın olmayan yukarıdaki dizilişlerden bazıları, Türkçenin tarihî dönemlerinde veya çağdaş Türk lehçeleri ve ağızlarında görülebilmektedir. Tespit edebildiğimiz sıra dışı örnekler aşağıda şu sıra ile örneklendirilerek incelenecektir:

İki Çatı Üst Üste

F- çatı -Iş-

-(I)n-Iş-
-Il-Iş-
-dUr-Iş-
-Ar-Iş-
-T-Iş-

F- çatı -In-

-Il-In-
-dIr-In-

F- çatı-Il-

-In-(I)l-

Üç Çatı Üst Üste

F-geçişli/ettirgen-In-Il-

-dUr-In-Il-
-Ar-In-Il- :
-T-In-Il-

3.1. İki Çatı Üst Üste[1]

3.1.1. F- birinci çatı -Iş-

	İLK ÇATI	İKİNCİ ÇATI	İŞLEVİ
FİİL	-(I)n-	-Iş-	İŞTEŞ: karşılıklı ~ ortaklaşa
	-Il-	-Iş-	İŞTEŞ: karşılıklı ~ ortaklaşa
	-dIr- , -Ar-, -T-	-Iş-	İŞTEŞ: karşılıklı ~ ortaklaşa

3.1.1.1. -(I)n-Iş-

Korkmaz (2014: 514) -(I)ş- ekinin fiil kök ve gövdelerine yalnızca ilk çatı eki olarak gelebileceğini söyler. M. Ergin (1985), -(I)ş- ekinin çok nadir olarak -n- ekinden sonra getirildiğini söyleyip *dayan-ış-, soy-un-uş-* örneklerini verir. Bunlardan *soyunuş-* şekli ölçünlü Türkçede kullanılmamaktadır. Türkiye Türkçesi ağızlarında bu dizilişte "sev-in-iş-" kullanımı da tespit edilmiştir: *çocukla da sevinişiyōlā gāli* (Gülsevin, 2002).

Yazı dilinde *-(I)n-* ve *-(I)ş-* çatı ekleri, sıralaması ne olursa olsun, aynı fiilin üzerinde birlikte kullanılamamaktadır. Özne tarafından kendi kendisine yapılan bir fiilin tekrar karşılıklı veya toplu hâlde yapılması dil mantığında uygun bulunmamaktadır.

Yazı dilimizde bugün kullanılmayan bu ek dizilişine, Türkçenin tarihî dönem metinlerinde ve ağızlarda rastlanmaktadır.

sev-(i)n-iş- : sevinmek, hep birlikte sevinmek

Bu fiil Türkiye Türkçesi ağızlarında da kullanılmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesinde

- *gelüŋ imdi görişelüm kuçuşup / oturalum söyleşelüm* ***sevnişüp*** (Şey.Ham.YZ.1322)
- *mısra girdiler kamusı* ***sevnişü*** */ şükr kıldı hasretine kavışu* (Şey.Ham.YZ.1409)
- ***sevinişeler*** *hūr u gılmān* (Beh.Had.39b.12)
- *uçmak ehli kamu* ***sevnişeler*** (Beh.Had.69b.61)
- *ve bir yirde keldügine* ***sevnişürler*** (Beh.Had.113b.4)
- *ben dahı sizden hoşnud olam ve firişteler dahı* ***sevinişeler*** *hak teālānuŋ fazlına ve keremine* (Mif.Cen.86a.13)
- *yeŋice tonlar geyüp* ***sevinüşürler*** (Mif.Cen.87b.6)
- *kaçan kim dünye bunlara el virseydi sekrişü* ***sevnişü*** *dünya üzere düşerdiler* (Neh.Fer.EAT.325b.1)
- *pes görürsin yagmurı çıkar anuŋ içinden pes kaçan degürse anı kullarından diledügi kimseye anlar ol vaktda* ***sevinişürler*** (Kur.Ter.EAT.440a/2)
- *dahı kaçan ki aŋılsa Taŋrıdan özgelerinden ol vakt anlar* ***sevinüşürler*** (Kur.Ter.EAT.501a/2)

Harezm Türkçesinde

- *eger takı saŋā musībet teger bolsa anıŋ birle* ***sevnüşürler*** (Neh.Fer.Harezm 412.14)
- *kaçan dünya munlarga arkursa erdi sekrişü* ***sevnüşü*** *dünya özinge tüşer erdiler* (Neh.Fer.Harezm 393.1)
- *yırakdın bularnı körüp* ***sewünüştiler*** (Rab.197r.16)
- *benī isrā'il* ***sewünüşüp*** *idige şükr kıldılar* (Rab.132r.6)

[1] Makaledeki örnek cümleler yazılırken alıntılanan eserlerdeki okumalara uyulmuştur. Fakat bu çalışmanın amacı oradaki cümlelerin transkripsiyon işaretleri ile tam ses değerlerini göstermek olmadığı ve yayıncıların da kendilerine göre farklı işaretleri tercih etmelerinden dolayı sadece uzun ünlüleri ve damak n'sini (ŋ) göstermekle yetindik. Tarama Sözlüğü'nden (TDK) alınan örnekler ise orada kaydedilmiş yazılışlara bağlı kalınarak verildi.

inci-n-iş- : 'birbirinden incinmek'

Eski Anadolu Türkçesinde

- *benimle babam arasında incinişmek ve ben ol hususda yemen eylemek vâki' olmadı* (Rahat.377) (XVI.T.S.)

3.1.1.2. -Il-Iş-

Dilcilerin tespit ve yorumlarına göre -Il- edilgen-meçhul çatı eki dizilişte sadece en sonda bulunabilir. Bununla birlikte dizilişte kendinden sonra başka bir çatı eki daha getirilmiş olabilecek -Il- edilgenlik eki, o fiilde çatı işlevinden ziyade yeni bir kelime türetme görevi üstlenmiş olabilir.

-Il- edilgenlik ekiyle genişlemiş ***ay(ı)r-ıl-, sar-ıl-*** gibi fiiller ise birbirine yönelik iki (veya daha çok) kişi tarafından yapılmayı ifade eder. Yani "*Gençler mahalleye gelince evlerine gitmek üzere (birbirlerinden)* ***ayrıl-dı.***" veya "*Yıllar sonra karşılaşan iki arkadaş hasretle birbirlerine* ***sarıl-dı***." şeklinde cümleler kurulabilir. Her iki cümlenin yükleminde de "karşılıklı olarak iki kişi birbirine 'sarılmak' veya iki kişi birbirinden 'ayrılmak" anlamı vardır. -(I)ş eki kullanılmadığı şekliyle 'karşılıklı veya birlikte yapmayı' ifade eden bu fiillere, ihtiyaç olmadığı hâlde ayrıca bir -(I)ş eki getirilerek bir bakıma "işteşlik"in pekiştirilmesi, vurgulanması yapılmış olur.

ay(ı)r-ıl-ış- : Birbirinden ayrılmak

Eski Anadolu Türkçesinde

- *pes kaçan 'iddetleri tamām olsa anları eylügile dutuŋuz yā yahşılık bile* ***ayrılışıŋız*** (Kur.Ter.EAT.602a/3)

Kıpçak Türkçesinde

- *ayrılıştı-* 'ayrılaştı, ayrı hâle geldi' (Ettuhfe.Zek.TZ.10a.9)

kat-(ı)l-ış- : karışmak (birbiriyle)

Eski Anadolu Türkçesinde

- *ve ana ata bir kız karındaş ata bir kız karındaş yā kız yā ogul kızı birle* ***katlışu*** *bolsalar 'asaba bolur* (Feraiz.491)

kes-(i)l-iş : 'ayrılmak'

Harezm Türkçesinde

- *sögüşti anıng birle /* ***kesilişti*** *anıng birle /üleşti anıng birle* (Muk.Edb.119.2)
- *kesiştiler, biri birinden* ***kesliştiler*** (Muk.Edb.196.8). Bu metinde ilgili kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *kes-, kesil-, kesiş-, keslin-*

kuy-ul-uş- : '(sıvılar) dökülmek'

Karahanlı Türkçesinde

- *tāgdın sūwlar kamug* ***kuyuluşdı*** *'dağdan sular döküldü' (DLT.265b)*. DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *kuy-, kuyun-, kuyuş-*

tik-(i)l-iş- '(tahta vb.) dikilmek' (DLT) s.292

Karahanlı Türkçesinde

- ***yıgaç tikilişdi*** '(odun vb.) dik hâle geldi' (DLT.185b). DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *tik-, tikil-, tik(i)lin-*

tir-(i)l-iş- : birlikte yaşamak (Muk.Edb. 112.6)

Harezm Türkçesinde

- *körklü tiriglik kılıştı anıng birle / hōş* ***tirlişmek****, tirig(lik) / ol hōş* ***tirlişgen****, ol tiriglik kılışgan* (Muk.Edb.112.6-7).
- *hōş tiriglik kılıştılar, hōş* ***tirliştiler*** (Muk.Edb.196.6). Bu metinde ilgili kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *tiril-*

tüg-(ü)l-üş- : '(ipler vb.) düğümlenmek'

Karahanlı Türkçesinde

- *yıplar* ***tüglüşdi*** 'ipler düğümlendi' (DLT.185b). DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *tüg-, tügül-, tügün-, tügüş-'*

yad-(ı)l-ış- : '(asker vb.) her taraftan dağılmak; (kâğıtta mürekkep) dağılıp yayılmak'

Karahanlı Türkçesinde

- *sü* ***yadlışdı*** 'asker her taraftan dağıldı. İnce mürekkebin kötü kâğıtta yayılması gibi, bir şey bir şeyde yayılırsa aynıdır.' (DLT.244a)

yaz-(ı)l-ış- : (düğümler) çözülmek

Karahanlı Türkçesinde

- *tügünler* ***yazlışdı*** düğüm vb. çözüldü. (DLT.244a). DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *yaz-, yazıl-*

yıg-(ı)l-ış- : toplanmak

Eski Anadolu Türkçesinde

- *bu haber 'alīye geldi kim 'osmān kapusında halayık* ***yıglışup*** *durular* (Neh.Fer.EAT.119s.5)

Harezm Türkçesinde

- *éşleri birle ümenā mekke içre* ***yıglışıp*** */ özi tolun ay meŋizlig yulduz erdi tegresi* (Rab.181v.4)
- *azın azın yutdı övkeni /* ***yıglışdılar*** */alçaklık kıldı* (Muk.Edb.173a.8). Bu metinde ilgili kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *yıg-*

Çağatay Türkçesinde

- *köykenek birle yapalak kara kuzgun* ***yıglışıp*** */ ay şibān zülfi tüninde yolçı bīdār özgeçe* (Şiban Han.151a.5)

Karahanlı Türkçesinde **(yıgılış- ~ yıglış-** : (asker vb.) birbirine yetişmek)

- *sü kamug* ***yıglışdı*** 'asker birbirine yetişti.' (DLT.244a). DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *yıg-, yığıl-*

yod-(u)l-uş- : '(yazılar, şekiller vb.) silinmek'

Karahanlı Türkçesinde

- *bitigler* ***yodluşdı*** 'yazılar vb. şekiller silindi.' (DLT.244a). DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *yod-, yodul-*

yum-(u)l-uş- : '(gözler vb.) yumuluşmak'

Karahanlı Türkçesinde

- *közler* ***yumluşdı*** gözler yumuluştu. (DLT.244b)

yuw-(u)l-uş- : '(bir şeyler) yuvarlanmak'

Karahanlı Türkçesinde

- *korumlar kamug* ***yuwluşdı*** kayalar vb. şeyler yuvarlandı. (DLT.244a). DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *yuw- / yuv-*

3.1.1.3. -dUr-Iş-

kın-dur-uş- : teşvik edişmek

Harezm Türkçesinde

- *sögüştiler / ahtarıştılar,* ***kınduruştılar*** */ hüccetleştiler* (Muk.Edb.201.3)
- *ünüştiler,* ***kınduruştılar*** *iş üze* (Muk.Edb.201.7) Bu metinde ilgili kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *kındur-*

3.1.1.4. -Ar-Iş-

çık-ar-ış- : 'birbiriyle birlikte çıkarmak', 'çıkarmada veya ortaya çıkarmada yarışmak veya yardımlaşmak'

Harezm Türkçesinde

- *şi'r okıştılar / tenglik üze harç* ***çıkarıştılar*** */ tengleştiler, töng étiştiler* (Muk.Edb.196.2)

Karahanlı Türkçesinde

- *bir birinin ogrılıkın* ***çık-ar-ış-dı*** 'onlardan biri diğerinin hırsızlığını ortaya çıkardı.' Herhangi bir şeyi çıkarmada yarış ve yardımlaşma varsa aynıdır. (DLT.186a). DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *çıkar-, çıkıl-, çıkış-, çıktur-*

3.1.1.5. –(I)T-Iş-

segir-d-iş- : koşmak, koşuda yarışmak

Eski Anadolu Türkçesinde

- *pes ive ive* ***segirdişü*** *geldiler* (Enb. XIV.804) (T.S.)
- *hep* ***segirdişüp*** *giderler* (Hamza.XIV-XV.35,4) (T.S.)
- *kullar öŋlerince ve ardlarunca* ***segirdüşürler*** (Mif.Cen.89a.8)
- *kirişdeler gılmān vildān ardlarınca* ***segirdüşürler*** (Mif.Cen.89a.11)

3.1.2. F-çatı-In-

Ölçünlü Türkiye Türkçesinde üst üste çatı ekleri gelmişse -(I)n- eki sadece ilk sırada olabilir. Tarihî dönem metinlerinde ise bu ekin -Il- edilgenlik ile -dIr- ve -Ar- geçişli-ettirgenlik ekleri üzerine de getirilmiş örnekleri vardır.

	İLK ÇATI	İKİNCİ ÇATI	İŞLEVİ
FİİL	**-Il-**	**-In-**	**dönüşlü**
	-dIr- , -Ar-	**-In-**	**edilgen**

3.1.2.1. -Il-In-

yıg-(ı)l-ın- : çekinmek, kaçınmak, nefsini menetmek, içtinap etmek, imtina etmek

Eski Anadolu Türkçesinde

- *her kim gündüzin orucın dutsa yimekden içmekden* ***yıglına*** (Mif.Cen.73b.2)
- *anda sultān kim kerek kim buları zecr kılsa, ellerini, zulmden yıgsa,* ***yıglın[mayanları]*** *siyāset kılsa* (Beh.Had.18a.13)
- *kankı kişi kim hak te'ālā korkup nefsi dileğinden* ***yıglınsa*** *hakīkatde uçmak anuŋ makamı durur didi* (Neh.Fer.EAT.171b.5)

Harezm Türkçesinde

- ***yıglındı*** *andın, dıyıldı andın* (Muk.Edb.15.2)
- ***yıglındı*** *biligsizlikden,* ***yıglındı*** *sefihlikdin* (Muk. Edb.163.6) Bu metinde ilgili kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *yıg-, yıglış-*.
- *(Ar. īzā'm, Far. bāz dāde şoden) ol kün kim térlür taŋrınuŋ düşmanları otka olar* ***yıglınurlar*** (Kar.Kur.Ter.35/8361=41:19)
- *hak te'ālānıŋ 'azamatını öglerinde tüşürüp ol ma'siyatdın* ***yıglınsalar****, tép aydı* (Neh.Fer.Harezm 431.16)

kes-(i)l-in : 'uzak durmak'

Harezm Türkçesinde

- *evlendi /* ***keslindi*** (Muk.Edb.177.8)
- *fulan* ***keslingen*** *turur fulan tapa önginlerdin* (Muk.Edb.157.6). Bu metinde ilgili kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *kes-, kesil-, kesiş-, kesiliş-*

şeş-(i)l-in- : çözülmek

Karahanlı Türkçesinde

- ***şeşlin-*** 'çözülmek' ***at şeşlindi*** 'at vb. bağından çözülüp serbest kaldı.' (DLT.195a). DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *şeş-*

tik-(i)l-in- '(tahta vb.) dikilmek' (DLT.194b)

Karahanlı Türkçesinde

- *yıgaç **tiklindi*** 'tahta ve benzeri dikildi' (DLT.194b). DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *tik-, tikil-, tik(i)liş-*

tut-(u)l-un- : 'tutukluk etmek

Harezm Türkçesinde

- *baglandı iş içinde, **tutlundı** işge, ilindi* (Muk.Edb.139.1). Bu metinde ilgili kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *tutul-* 'tutulmak', *tutun-* 'tutulmak'

tüg-(ü)l-ün- : 'düğümlenmek'

Karahanlı Türkçesinde

- *yıp **tüglündi*** 'ip vb. düğümlendi' (DLT.194b). DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *tüg-, tügül-, tügün-, tügüş-, tüg(ü)lüş-*

tür-(ü)l-ün- : 'dürülüp bükülmek'

Karahanlı Türkçesinde

- ***türlündi** neŋ* 'nesne dürülüp büküldü'

idimni öger men Allah'ın nimetlerine hamdederim
biligni yüger men Onun cömertliğiyle erdem toplarım
könülni tüger men Bunlar üzerine kalbimi düğümlerim
*erdem üze **türlünür*** Çünkü kalbim güzel iş ve edepleri kaplar (DLT.194a)

yarat-ıl-ın- : 'yaradılmak'

Eski Anadolu Türkçesinde

- *bu mekānda kimse **yaratılınmadı*** (Leys.Ar.432) (T.S.XV.)

yaz-(ı)l-ın- : 'kendi kendine çözülmek'

Karahanlı Türkçesinde

- *tügün **yazlındı*** 'düğüm vb. çözüldü' (DLT.245b) (s.392). DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *yaz-*

yuw-(u)l-un- 'kendi kendine yuvarlanmak'

Karahanlı Türkçesinde

- ***yuwlundı** nēŋ* nesne yuvarlandı (DLT.245b) (s.392). DLT'de aynı kök ile ilgili şu fiiller de vardır: *yuw- / yuv-* 'yuvarlamak', *yuwul-, yuwuş-, yuwtur-, yuwlun-, yuwluş-, yuvug yuwul-*

3.1.2.2. -dIr-In-

dön-dür-in- : 'döndürülmek'

Eski Anadolu Türkçesinde

- *ol kişiler ki fāsıklardur anlaruŋ yérleri cehennemdür nice ki andan çıkmak isteseler anuŋ içine **döndürineler** dahı eydile anlara ki daduŋuz ol od 'azābını* (Kur.Ter.EAT.448a/6)

3.1.3. F-çatı-Il-

	İLK ÇATI	İKİNCİ ÇATI	İŞLEVİ
FİİL	**-(I)n-**	**-Il-**	**edilgen**

3.1.3.1. -In-(I)l-

-(I)n-Il- yapısı ölçünlü Türkiye Türkçesinde belirli şartlarda kullanılan bir diziliştir. Örnek olarak, *sev-in-il-, giy-in-il-; de-n-il-, ye-n-il-, söyle-n-il-, başla-n-ıl-*. Bunlar, üzerine eklendikleri kök veya tabanın geçişli veya geçişsiz oluşlarına göre 'edilgenlik', 'meçhullük' veya "pekiştirme" gibi işlevler yüklenmiştir.

Fakat ölçünlü Türkiye Türkçesinde -(I)n- eki ile dönüşlü veya edilgen yapılamayan fiiller vardır ve doğal olarak onların "-(I)n-Il-" şeklinde bir üst üste kullanımının olması da beklenemez. Örnek olarak *çık-, gir-, iç-, duy-, yor-, sor-, ver-, yarat-* vb. birçok fiilin *çık-ın-, gir-in-, iç-in-, duy-un-, yor-un-, sor-*

un-, ver-in-, yarat-ın- vb. şekillerde dönüşlü veya edilgen yapılmış kullanımları bulunmaz. Dolayısı ile *çık-ın-ıl-, gir-in-il-, iç-in-il-, duy-un-ul-, yor-un-ul-, sor-un-ul-, ver-in-il-* yapısında -Il- eki ile genişletilmiş şekiller de beklenmez.

Ölçünlü Türkiye Türkçesinde "-(I)n-Il-" şeklinde üst üste iki çatı ekini almayan o tür fiillerin, Türkçenin bazı tarihî dönem metinlerinde *gir-in-il-, ver-in-il-* gibi örnekleriyle karşılaşmaktayız.

düz-ün-il- : Dizilmek, sıralanmak [düz-: düzenlemek, hazırlamak, uydurmak; düzülmek, istif edilmek, uydurulmak]

Eski Anadolu Türkçesinde

- *anlar kim vérdük anlara kitābı ya'nī Kur'ānı sevinürler aŋa kim **indürinildi** saŋa dahı bölüklerden ya'nī kāfirlerden kim **düzünildiler** oldur kim inkār eyler bir nicesi* (Kur.Ter.EAT.267b/6-7)

gir-in-il- : Girilmek

Eski Anadolu Türkçesinde

- *peygamberden eydürler ki bizüm evlerimüz halellüdür ve ol halellü degüldür anlar kaçmak isterler eger **girinilseyidi** anlar üstine uçlarından andan sorulsalarıdı* (Kur.Ter.EAT.451b/4)

giv(ü)r-in-il- : 'sokulmak'

Eski Anadolu Türkçesinde

- *cehennemden çıkarınılup cennete **givirinilür*** (Rahat.83) (XVI.T.S.)
- *yürekler incidici 'azāb dahı **givürinildi** anlar kim īmān getürdiler dahı işlediler eyü işler* (Kur.Ter.EAT.276b/3)

sor-un-ıl- : Sorulmak, sorguya çekilmek

Eski Anadolu Türkçesinde

- *ve kaçan ki deŋizler kurısa ve kaçan ki nefsler 'amellerine çiftlense dahı kaçan ki diri gömülmiş kızlar **sorunılsa** ki ne günāhıla depelendi* (Kur.Ter.EAT.633a/2)

suvar-ın-ıl- : İçirilmek, sulanmak

Eski Anadolu Türkçesinde

- *dahı ekinden dahı hurma agacından bir dipden dahı bir dipden degül **suvarınılur** bir suyıla dahı artuk eylerüz bir nicesin* (Kur.Ter.EAT.262b/2)

vér-in-il- : Verilmek

Eski Anadolu Türkçesinde

- *çekişgen neslelerde dahı çekişmediler anda illā ol kişiler kim **vérinildiler** kitābı kendilere delīl gelgenden* (soŋra) (Kur.Ter.EAT.32b/1);
- *dahı ol kişiler 'ilm **vérinildiler** menzillerini dahı Allāh siz işlegeni bilicidür (Kur.Ter.EAT.587a/4)*

vur-un-ul-: Vurulmak

Eski Anadolu Türkçesinde

- *müstahak oldılar Taŋrı Ta'ālā gazabına dahı **vurunıldı** anlaruŋ üzerine miskinlik (Kur.Ter.EAT.63a/2)*

3.2. Üst üste üç çatılı

3.2.1. F-geçişli/ettirgen-In-Il-

	İLK ÇATI	İKİNCİ ÇATI	ÜÇÜNCÜ ÇATI	İŞLEVİ
FİİL	-dUr-	-In-	-Il-	edilgen
	-Ar-	-In-	-Il-	edilgen
	-T-	-In-	-Il-	edilgen

3.2.1.1. -dUr-In-Il-

in-dür-ün-il- : İndirilmek

Eski Anadolu Türkçesinde

- ✓ *kur'an ramazan ayı içinde* ***indürünil-*** (Mif.Cen.67b.8)
- ✓ *anlar kim vérdük anlara kitābı ya'nī Kur'ānı sevinürler aŋa kim* ***indürinildi*** *saŋa dahı bölüklerden ya'nī kāfirlerden kim düzünildiler oldur kim inkār eyler bir nicesi* (Kur.Ter.EAT.267b/6-7)

iv-dür-in-il- : 'tacil edilmek'

Eski Anadolu Türkçesinde

- ➢ *anlara tayyibātları* ***indürinilmişdür*** (Rahat.150) (XVI.T.S)

yan-dur-ın-ıl- : 'yakılmak'

Eski Anadolu Türkçesinde

- ➢ *biŋ yıl dahı* ***yandurınıldı*** *tā kim apbak oldı* (Rahat.497) (XVI.T.S.)

götür-ün-il- (< **kö-tür-ün-il-**) : 'götürülmek'

Eski Anadolu Türkçesinde

- ➢ *elllerine boyunlarına bir gull ile baglı götürünürler* (Tibr.XVI.24) (T.S.)
- ➢ *lākin merkeze* ***götürünilmeleri*** *henüz dahı ne bedahetle ma'lūmdur* (Cihan.35) (XVII.T.S.)

öl-dür-in-il-: Öldürülmek

Eski Anadolu Türkçesinde

- ➢ *her kanda bilinseler dutılalar dahı* ***öldürin(il)eler*** *öldürmek bu taŋrı ta'ālā sünnetidür* (Kur.Ter.EAT.459b/4)

söyün-dür-in-il- : 'söndürülmek'

Eski Anadolu Türkçesinde

- ➢ *od* ***söyündürinilmez*** *illā kim su* ***söyündürinilür*** (Rahat.135) (XVI.T.S.)

ulaş-dur-ın-ıl- : Devam ettirilmek, bitiştirilmek

Eski Anadolu Türkçesinde

- ➢ *buyurdı taŋrı anı kim* ***ulaşdurınıla*** *korkarlar Çalaplarından* (Kur.Ter.EAT.265b/1)
- ➢ *selām olsun size andan ötürü ki sabr eyledüŋüz pes ne eyüdür soŋ sarāy dahı anlar kim sıyarlar taŋrı 'ahdini 'ahdden soŋra dahı keserler anı kim buyurdı anı kim* ***ulaşdurınıla*** *dahı fesāt eylerler yérde anlaruŋdur la'net dahı anlaruŋdur* (Kur.Ter.EAT.266a/2)

yan-dur-ın-ıl- : 'yakılmak'

Eski Anadolu Türkçesinde

- ➢ *biŋ yıl dahı* ***yandurınıldı*** *tā kim apbak oldı* (Rahat.497) (XVI.T.S.)

3.2.1.2. -ar-ın-ıl- :

çık-ar-ın-ıl- : 'çıkarılmak'

Eski Anadolu Türkçesinde

- ➢ *cehennemden* ***çıkarınılup*** *cennete givirinilür* (Rahat.89) (XVI.T.S.)
- ➢ *taŋrı ta'ālā anlara nusret vérmege kādirdür ol kişiler ki* ***çıkarınıldılar*** *gücile iklīmlerinden nā-hak yére günāhsuz* (Kur.Ter.EAT.361a.3)

3.2.1.3. -T-In-Il-

inci-d-in-il- : 'incidilmek'

Eski Anadolu Türkçesinde

- ➢ ***incidinildim*** *Allah dīninde bir* ***incidinilmekle*** *kim bir kimesne ol* ***incidinilmek*** *ile* ***incidinilmemişdür*** (Rahat.151) (XVI.T.S.)

KISALTMALAR

(Beh.Had.) : [Behcetü'l-Hada'ik] Mustafa Canpolat
(DLT) : [Divānu Lugāti't-Türk] Ahmet Bican Ercilasun
(Kur.Ter.EAT.) : [(Eski Anadolu Türkçesi ile) Kur'an Tercümesi] Murat Küçük
(Feraiz.) : [Kitāb-ı Ferāiz] Şinasi Tekin
(Mif.Cen.) : [Miftahu'l-Cenne] Gürer Gülsevin
(Muk.Edb.) : [Mukaddimetü'l-Edeb] Nuri Yüce
(Neh.Fer.Harezm) : [(Harezm Türkçesi ile) Nehcü'l-Ferādis] Janoś Eckmann
(Neh.Fer.EAT.) : [(Eski Anadolu Türkçesi ile) Nehcü'l-Ferādis] Ergün Acar
(Rab.Kıs.Enb.) : [Rabguzi, Kısasü'l-Enbiyâ] Aysu Ata
(Şey.Ham.YZ.) : [Şeyyad Hamza, Yusuf u Zeliha] Dehri Dilçin
(Şiban Han.) : [Şiban Han Divanı] Yakup Karasoy
(Ettuhfe.Zek.TZ..) : [E't-Tuhfetü'z-Zekiyye] Besim Atalay

Türk Dil Kurumu, *Tarama Sözlüğü: I-VIII, 1963-1977*'den alınanlar

(T.S.) (Cihan.) (XVII.) : [Cihannüma]
(T.S.) (Enb.XIV.): [Kısas-ı Enbiya]
(T.S.) (Hamza.XIV-XV.) : [Hamzaname]
(T.S.) (Leys.Ar.) (XV.) : [Tefsir-i Ebilleys Tercümesi]
(T.S.) (Rahat.) (XVI.) : [Rahatu'l-Ervah]
(T.S.) (Tibr.XVI.) : [Tibr-i Mesbûk Tercümesi]

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any

	person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.	

KAYNAKÇA

Acar, E. (2021). *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Nehcü'l-Ferādīs (Giriş-Metin-Tıpkıbasım) I-II.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Ata A. (1997). *Nāṣırü'd-din bin Burhānü'd-din Rabġūzi: Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā (Dizin)***.** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Atalay, B. (1945). *Ettuhfett-üz-Zekiyye Fil-Lûgat-it-Türkiyye.* İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Bilgegil, M. K. (2009). *Türkçe Dilbilgisi.* Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.

Canpolat, M. (2018). *Behcetü'l-Hadâik fî Mev'izati'l-Halâik***:** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dilçin, D. (1946), *Şeyyad Hamza, Yusuf u Zeliha.* İstanbul: Klişecilik ve Matbaacılık.

Eckmann, J. (1995). *Nehcü'l-Feradis I. Metin-II. Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ediskun, H. (2010). *Türk Dilbilgisi (Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi).* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ercilasun, A. B. (1984). *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil.* Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2018). *Kâşgarlı Mahmud: Dîvânu Lugâti't-Türk***,** (3. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi.* İstanbul: Bayrak Basım.

Gencan, T. N. (1979). *Dilbilgisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Gülsevin, G. (1989). Ahmed-i Dâ'î, Miftāhu'l-Cenne, (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Osman Nedim Tuna). Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülsevin, G. (1995). Çatı Ekleri Üzerinde Kullanılabilen Ekler. *Türk Gramerinin Sorunları I-II Bildiriler* İçinde (s. 315-335). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gülsevin, G. (2002). *Uşak İli Ağızları.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kara, F. (2016). Oldurganlık ve Ettirgenlik Çatı Eklerinin İşlevleri. *TEKE*, 5(3), 1204-1215.

Karabulut, F. (2011). *Türk Dilinde ve Dünya Dillerinde Edilgen Yapı Tipolojisi, Dilbilimsel Bir İnceleme.* Ankara: Grafiker Yayınevi.

Karasoy, Yakup (1998). *Şiban Han Dîvânı (İnceleme-Metin-Dizim-Tıpkıbasım).* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi).* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Küçük, M. (2014). *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sırtı, E. (2018). Karakalpakçada Ettirgen Çatı Eki -t Üzerine. *TÜRKLAD*, 2(2), 102-108.

Tekin, Ş. (1974). 1343 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde 'Olga-bolga' Sorunu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* [1974] 1973–1974, 59-157. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yılmaz, E. (2003). Türkiye Türkçesinde İkili Çatı Sorunu ve Bunun Öğretimi ile İlgili Meseleler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten,* C 2001/I-II(44), 251-289. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yüce, N. (2014). *Mukaddimetü'l-Edeb, Hvārizm Türkçesi ile Tercümeli Şüşter Nüshası,* (3. Baskı). Ankara:

Türk Dil Kurumu Yayınları.
Yücel, B. (1995), Türkiye Türkçesinde Fiil Çatıları. *Türk Gramerinin Sorunları I-II Bildiriler*. 2011, 268-313. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Zülfikar, H. (1969). *Yabancılar İçin Türkçe Dersleri-Dilbilgisi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.